

Inspirerende voorbeelden voor de ouderenzorg

Lombardije (Italië) als lichtend voorbeeld?

Een klein woordje over mezelf

- ▶ Wim Van Rijckeghem - algemeen directeur residentie VIVA - OCMW Jette
 - ▶ Verpleegkundige (Gent) + Licentiaat in de Medico-Sociale Wetenschappen - optie Ouderenzorg (KUL) + Postgraduaat Financiewezen (KUL)
 - ▶ > 20 jaar ervaring in de ouderensector (Ter Berk Anzegem, Sint-Remigius Pittem, Mouterij Aalst, senior consultant ouderenzorg Probis, ...)
 - ▶ Kwaliteitscoördinator en diensthoofd chronische diensten AZ Oudenaarde
 - ▶ 2022-2026 voorzitter van de VDORBH (Vereniging van de Directeurs van de Openbare Brusselse Rusthuizen)
 - ▶ *Gepassioneerd fietser met grote voorliefde voor Italië*

Studiereis ADMRPBC (Association des Directeurs de Maisons de Repos Public Bruxelles Capital)

- ▶ Vereniging van de directeurs van de Openbare Brusselse Rusthuizen
- ▶ 19 gemeenten - 24 rusthuizen
- ▶ 24% van het aanbod in Brussel - publieke sector
- ▶ Toezicht Iriscare

Studiereis naar Milaan
& Monza
(Lombardije) - 2
inspirerende
projecten
30/09-03/10/2024

Nieuwe normen Iriscare > 1 september
2024

Objectieven van de studiereis

- verkennen van inspirerende voorbeelden
- verruimen van ons perspectief
- ervaringen uitwisselen
- zich inspireren en openstellen voor innovatie
- zich op de hoogte houden van opkomende tendensen
- cultuur kwaliteit en excellentie versterken
- bevorderen van het welzijn van bewoners

2 inspirerende projecten

- ▶ Stichting “Le Meridiana”
- ▶ Il Paese Ritrovato - “il primo villaggio Alzheimer in Europa”
- ▶ Monza (125.000 inwoners)

- ▶ Casa Verdi - Casa di Riposo per musicisti
- ▶ Rusthuis voor een specifiek doelpubliek : ouderen met een verleden als professioneel klassiek muzikant (docent, artiest, componist, ...)
- ▶ Milaan (3,2 Mio inwoners)

Introductie - de Italiaanse context

- ▶ Italië = ouderenzorg is georganiseerd door de **regio's** (Lombardije)
- ▶ Italië = de oudste bevolking van Europa - levensverwachting 84 jaar
- ▶ Lombardije = economisch de meest welvarende regio
- ▶ Ouderenzorg = 3 initiatiefnemers: Overheid - gemengd - privaat initiatief
- ▶ Financiering
- ▶ Enkele cijfers (Lombardije)
 - ▶ Aantal geprogrammeerde bedden per 1000 inwoners > 65 jaar: 7 (Brussel: 104 bedden per 1000 inwoners > 60 jaar).
 - ▶ 23,54% van de inwoners > 65 jaar
 - ▶ Onvoldoende residentiële voorzieningen voor ouderen → en toch : schitterende & inspirerende projecten

Cooperatieve stichting “La Meridiana”

CINQUANT'ANNI DEDICATI ALLA CURA DELLE FRAGILITÀ

FONDATA NEL

1976*Come associazione di volontari*

SEDE A

MONZA**Quasi 400 lavoratori**

Tra dipendenti e collaboratori

335 posti letto

In strutture residenziali

+850 persone

Assistite nel 2023

19 milioni

Di flusso di cassa nel 2023

Circa 1,2 milioni

Raccolti tramite donazioni ogni anno

+100 volontari

Grazie al progetto "Le ore che contano"+

il paese ritrovato

“Een plaats ontworpen om het verschil
te maken”

Il Paese Ritrovato

- ▶ Een project georganiseerd als een klein dorp “zoals het vroeger was”
- ▶ Doelgroep:
 - ▶ personen met cognitieve beperkingen (type Alzheimer, dementie, ...)
 - ▶ Fysiek wel nog vrij autonoom (+/- Ad - België)
- ▶ Vergelijkbaar initiatief - Nederland “Dementia Village - “Hogewey” - Weesp.
- ▶ Basisidee: het ontwerpen van een leefgemeenschap waar de onafhankelijkheid van de bewoner maximaal wordt bevorderd in de context van het normale leven (dorp) waar hij/zij zich ècht thuis voelt
- ▶ Gestart in 2015 → definitieve en volledige erkenning 2025

Il Paese Ritrovato

- ▶ 64 bewoners - 8 appartementen van 8 bewoners
- ▶ 420 vierkante meter/appartement/woonunit
 - ▶ 3 salons per woonunit
- ▶ 3.360 vierkante meter aan woonunits (**LA RESIDENZA**)
- ▶ **Totale terrein:** 14.000 vierkante meter - overal vrij toegankelijk - volledig omheind - centrum Monza
 - ▶ Kerk/kapel - 'dorpsplein' (**LA PIAZZA centrale**)
 - ▶ Moestuin - therapeutische tuin (**IL VERDE**)
 - ▶ Bar met terras
 - ▶ Winkel
 - ▶ Atelier
 - ▶ Schoonheidssalon
 - ▶ Theater
 - ▶ Sporthal/fitnessruimte
 - ▶ Hond, kippen, ...

Ingang

Atelier

Therapeutische tuin

Kippenhok

Moestuin

Atelier

Piazza centrale

Kapel/Kerk

Kapel/Kerk

Schoonheidssalon

De bewoners - doelgroep

- Gemiddelde casemix is bepaald op basis van een aantal evaluatieschalen

MMSE	12,65/30
Barthel	68/100
NPI	17
CDR	1,7
Cornell	5,6
Tinetti	22/28
Conley	9,5/10

Personeel

- ▶ Om de week rond te krijgen zijn er 30 personeelsleden én 30 vrijwilligers
- ▶ Kwalificatie
 - ▶ Een voltijds **gériater**
 - ▶ Opvoeders
 - ▶ Paramedici (ergo, kiné, logo)
 - ▶ Zorgkundigen
 - ▶ Verpleegkundigen
 - ▶ Directie en administratief
- ▶ Personeel draagt **GEEN** uniform

- ▶ **Personeelsnormen** zijn gebaseerd op een aantal minuten per bewoner/afhankelijkheid → 1200 minuten/week = 20u/bewoner/week
- ▶ Dagelijks aanwezig: 1 personeelslid/8 bewoners + 2 verpleegkundigen voor de ganse voorziening
- ▶ 's nachts - de helft

Financiering

Contributo Pubblico (2023)	Importo	Retta Media BRIANZA Minima	Retta Media BRIANZA Maxima	RSA PIETRO - Retta MEDIA
Sosia Nucleo ALZHEIMER	€ 56,7	€ 77,63	€ 87,47	€ 83

Persoonlijke bijdrage per verblijfsdag *: € 82 (2023)

• *Medicatie & doktersbezoek/consultaties zijn inbegrepen*

• → *Inkomst per bewoner per dag: € 138,7 → € 5.304,7/dag → € 1.915.576/jaar*

Coöperatieve stichting → bijdragen van leden; giften, sponsoring, tal van activiteiten om budget rond te krijgen.

Objectieven

- ▶ Verminderen van de **medicatiegebruik**
- ▶ Bevorderen het ‘wenselijk’ **gedrag** door het optimaliseren van de omgevingsfactoren
- ▶ Het **sociale aspect** is cruciaal dankzij de infrastructuur en de hoge inzet van personeel & structurele mix met (opgeleide & geselecteerde) **vrijwilligers**
- ▶ **Behoud van competenties en autonomie** van de bewoners. Het ritme en de dagelijkse activiteiten wordt door de bewoners bepaald → een aanpak toegespitst op de persoon, zijn capaciteiten, zijn keuzes, zijn zin om deel te nemen. **Bewoner** = acteur/actrice van zijn eigen leven - personeel = facilitator (*Montessori*)
- ▶ Een écht integratieproject, middenin de stad, beveiligd waar bewoners een normaal leven kunnen leiden - met aandacht evenwicht sociaal/privé
- ▶ **Samen leven** - zoals ‘vroeger’ → kleine, nabije voorzieningen (op mensenmaat)

Resultaten

Minder depressie -
minder gebruik van
antidepressiva

Positieve impact op
mobiliteit,
gedragsstoornissen en
humeur

Positief imago van
personen met
cognitieve
beperkingen

Betrokkenheid van de
gemeenschap

Uitdragen van missie -
bezoek van externe
professionals

Publicaties

“Il Paese Ritrovato” is an innovative long-term facility dedicated to subjects with mild-to-moderate Alzheimer’s disease or other dementias, located in Monza (Lombardia, Italy). By living in a village that resembles a community neighborhood, it aims at people’s wellbeing and represents a shift in the paradigm of traditional nursing home care, allowing the guests to visit the hair stylist, the supermarket, and various activities according to their personal habits, always supported by trained professionals. We performed a retrospective cohort study on 60 subjects, comparing their characteristics before and during the SARS-CoV-2 pandemic, from June 2018 to December 2020. We collected demographic information, cognition, comorbidity, functional status, engagement in the activities through Popularity Index (PI) and Engagement Social Index (ISE), and use of psychoactive medications. The follow-up is performed every 6 months from admission: T0, T6, T12, and T18 are the time-points. The assessment performed during the pandemic is called Tcovid. Compared to a relative stability in cognition before the pandemic, the assessment at Tcovid showed an accelerated worsening of MMSE and CDR scales. We observed an increase in the prescription of antipsychotics (+5%), antidepressants (+11.7%), and benzodiazepines (+1.7%). As expected, engagement in activities dropped (lower PI and ISE). Functional status gradually worsened during the follow-up, according to the natural progression of dementias, but Tcovid slightly accelerated this process and overall worsened the balance performances. Although we are currently unable to quantify the negative effect of this reorganization, future studies need to address the real impact of pandemic on the guests’ performances.

Oxford Medical Press - The Gerontological Society of America

Learnings

- ▶ De creatie van intermediaire structuren (doorloophuizen) tussen de thuissituatie en het 'klassieke' rusthuis voor personen met cognitieve problemen is **waardevol**
- ▶ **Polyvalentie** van personeel
- ▶ Kracht van samenwerken met veel én **opgeleide/begeleide** vrijwilligers
- ▶ Minder 'instituut' meer 'mens'
- ▶ **Coöperatieve** = organisatievorm die interesse en medeverantwoordelijkheid creëert
- ▶ Wetenschappelijke en algemene publicaties → **fierheid** bij medewerkers, cliënten enz.
→ Imago 😊
- ▶ **Dagelijkse** aanwezigheid van een geriater
- ▶ **Transitiehuis** → **bij te hoge fysieke zorgnood** → **transfer naar 'klassiek' rusthuis**
 - ▶ **gemiddelde verblijfsduur = 3 à 4 jaar.**

Casa Verdi - casa di riposo per musicisti

Fondazione Giuseppe Verdi

Constructie - 1895-1899 - Pallazzo

VERDI's inspiratie

► The **Casa di Riposo per Musicisti** ('rest home for musicians'), also known as **Casa Verdi**, is a home for retired opera singers and musicians in Milan, northern Italy, founded by the Italian composer Giuseppe Verdi (whose statue is in the piazza outside the building) in 1896. The building was designed in the neo-Gothic style by Italian architect, Camillo Boito. Both Verdi and his wife, Giuseppina Strepponi are buried there. A documentary film about life in the Casa di Riposo, *Il Bacio di Tosca* (*Tosca's Kiss* in the US), was made in 1984 by the Swiss director Daniel Schmid

- In the last years of his life, Verdi wrote to his friend Giulio Monteverde:
- *Of all my works, that which pleases me the most is the Casa that I had built in Milan to shelter elderly singers who have not been favoured by fortune, or who when they were young did not have the virtue of saving their money. Poor and dear companions of my life!"*

Begraafplaats Verdi (°1813 - †1901)

Doelgroep

- ▶ Rusthuis voor een specifiek doelpubliek : ouderen met een verleden als professioneel klassiek muzikant (docent, artiest, componist, ...)
- ▶ Basisidee Verdi
 - ▶ **Toegankelijkheid** voor iedereen: arm/rijk - geen onderscheid
 - ▶ Eind 19° -eeuw : relatief veel armoede onder zijn oude collega's muzikanten → **sociale nood**
 - ▶ Vonden moeilijk een plaats waar ze zich konden verder wijden aan hun **passie**
 - ▶ Gemeenschappelijke passie - MUZIEK
- ▶ Visie-missie (projet de vie) is zeer duidelijk: bewoners worden geselecteerd op hun CV na kandidaatstelling
 - ▶ Professioneel leven in de (klassieke) muziek: zanger, musicus, componist, muziekleraar, ... aan te tonen !
- ▶ Aantal bewoners: **50** (25 ROB-profiel, 25 RVT-profiel)

Extra dimensie = intergenerationeel

▶ Wat?

- ▶ 13 studenten aan conservatorium Milaan wonen en leven IN Casa Verdi
- ▶ **Gemeenschappelijke passie** voor muziek
- ▶ Bewoners coachen de studenten, staan ze bij met raad en daad, zijn een geoefend publiek en geven nog steeds bijkomende lessen aan de studenten
- ▶ De studenten brengen vitaliteit en enthousiasme in de voorziening: **win-win**
- ▶ Er vinden heel wat **gemengde concerten** plaats in Casa Verdi

Personeel

- ▶ 6 verpleegkundigen
- ▶ 18 zorgkundigen
- ▶ 1 psycholoog (halftijds)
- ▶ 1 podoloog (halftijds)
- ▶ 1 sociaal assistent
- ▶ 1 animator → **klassiek muzikant** van hoog niveau (maestro)
- ▶ Directie
 - ▶ 1 algemeen directeur
 - ▶ 1 verantwoordelijke personeel
 - ▶ 1 hoofdverpleegkundige
- ▶ **1 algemeen geneesheer met specialisatie in de geriatrie** - in dienstverband 25u/week - geen huisartsen
- ▶ **Aanwezig**
 - ▶ Dag: 4 zorgkundigen + 1 verpleegkundige
 - ▶ Nacht: 1 zorgkundige + 1 verpleegkundige

Museum in Casa Verdi

Financiering

Financiering

- Regionale financiering (zie Il Paese Ritrovato)
- Dagprijs - **uniek** concept
 - 80% van het pensioen van de bewoner (€ 750 - >€ 3000)
 - 20% rest = eigen beheer - behoud van autonomie - hoeven geen zakgeld te 'krijgen'

- ▶ Fondazione → hebben 120 appartementen in eigendom die ze verhuren → deel van de inkomsten voor de Stichting
- ▶ Ondanks deze extra bron van inkomsten is het financieel bilan NIET positief → extra middelen
 - ▶ Concerten
 - ▶ Stichting
 - ▶ Studenten
 - ▶ Donaties
 - ▶ ...

Activiteiten (*animatie*)

- ▶ Elke dag 'concerto' → 'animator' = geschoold musicus
- ▶ Samen musiceren
- ▶ Studenten begeleiden
- ▶ Andere activiteiten
 - ▶ Vaak in de sfeer van de klassieke kunsten (schilderkunst, ...)

Concertzaal

Kleine concertzaal - dagelijkse animatie

Muziek is overal aanwezig

“Muziek is het
levenselexir van de
jeugdigen”

▶ Carlo - 98 jaar -
slagwerk

▶ Tina - 89 jaar
musiceren en zingen
élke dag

Corriere della Sera Martedì 14 Aprile 2009

La storia Sono cinquanta gli ospiti dell'istituto di piazza Buonarroti
Nella casa di riposo Giuseppe Verdi
«La musica è l'elisir di giovinezza»

Carlo, 98 anni, batterista con Kramer. Tina, 89: suonano tutti i giorni

Stefania: «Alzo le tapparelle e vedo la statua di Verdi e inizio una splendida giornata. Altro che vivere nel passato»

Quando si entra in un «momento vivente», come lo chiama il suo presidente Antonio Magnocavallo, forse ci si dovrebbe stupire di farlo vibrare: a pensarci è normale che, appena all'ingresso di Casa Verdi, ti accoglie possa la voce di un violino a distanza o un arpa, il flauto di che studia al secondo attacco di «Stride». Di fatto è quel che qualsiasi momento, eppure quanti, a essendo passati le volte davanti al palazzo di piazza in cui Verdi stesso accanto alla sua Giuana, hanno mai ceduto all'entusiasmo di fermarsi ed entrare?

Il nome completo che da centodieci anni si legge in alto sulla facciata — Casa di Riposo per Musicisti Giuseppe Verdi — in realtà non lo usa nessuno e meno che mai, da sempre, quelli che ci vivono. Certo, per alcuni l'età e i malanni si fanno sentire: e per lo-

Piazza Buonarroti L'ingresso della casa di riposo per musicisti «Giuseppe Verdi». Fu istituita da Verdi il 16 dicembre 1899

ro c'è tutta un'assistenza speciale. Tutti gli altri, in realtà, il riposo non sanno neanche cos'è né sono interessati a saperlo. In questo momento sono una cinquantina. Ma quando gli ultimi lavori ancora in corso saranno terminati — un intervento di restauro e ammodernamento reso possibile dall'eredità di 5 milioni di dollari lasciata all'istituto da Wanda Horowitz Toscanini negli anni '90 — gli ospiti potranno essere più di ottanta: tutti musicisti che «avendo dedicato la loro intera vita all'arte

per dirla con l'intenzione del compositore di Busseto — non hanno avuto la stessa fortuna che ho avuto io». «Sul concetto di fortuna però bisogna intendersi», dice Marcello Turio. Genovese, 86 anni, per 24 prima viola della Scala, qui a Casa Verdi è arrivato nel 2007: «Dopo trenta dischi con i Solisti Italiani e una carriera che mi ha portato dall'Argentina a ogni parte del mondo, nel '99 mi ero reso conto che suonare non mi divertiva più. Ho smesso da un giorno all'altro, ho venduto la viola dieci anni fa e non

l'ho più toccata. Eppure qui mi sento più vivo che mai». Tina Aliprandi, 89 anni, prende il violino. Si dirige con passo deciso accanto al piano appartenuto a Verdi in persona e offre ai visitatori alcuni minuti di Paganini: «Continuo a suonare tutti i giorni — dice con gentile fierezza — e non potrei farne a meno». Racconta della sua orchestra da camera fondata da Michelangelo Abbado, il padre di Claudio, e gli anni trascorsi in Brasile dove suonava per l'orchestra di Rio e per la Radio, e il ritorno a Milano dove «ol-

Sorrisi e spartiti

Paolo Varetti, 88 anni, primo flauto della Scala e del Teatro Comunale di Bologna, è pittore e poeta. Gli ospiti di Casa Verdi sono una cinquantina

tre che alla Scala e al Dal Verme si suonavano le opere anche al Carcano e al teatro Paganini, che poi è diventato un cinema... che peccato». Ma il punto non sono i ricordi. Stefania Sina, una viola da contralto con il personaggio di Azucena nel cuore, ora anche pittrice, è colui che coordina realizzazione e reggere l'uscita de La Voce, il periodico di Casa Verdi, e ci tiene sottile lineario: «Ogni mattina alzo le tapparelle e vedo la statua di Verdi in piazza. È una preghiera per lui e una splendida giornata»

Kamers

- ▶ Sober - eerder ouderwets - zelfs wat rudimentair - basiscomfort
- ▶ Geïntegreerd in het 'palazzo' op een 'natuurlijke' Italiaanse wijze → 'oud hotel'
- ▶ Ondanks de eerder basic privé-ruimte zijn de bewoners zeer gelukkig om 'waardig' te kunnen ouder worden én gelijkgestemden terug te vinden

Learnings

- ▶ Het initiële 'projet de vie' - de initiële missie waarbij bewoners met dezelfde, unieke, interesse samen wonen is zeer duidelijk én begrijpelijk voor iedereen
- ▶ Het intergenerationele aspect (studenten conservatorium) is een zeer zinvolle en rijke aanvulling
- ▶ Men doet beroep op giften en privé ondersteuning via zeer expliciete publiciteit
- ▶ De buurt en vooral de mensen met een passie voor de klassieke muziek zijn sterk geïnteresseerd in het rusthuis

Conclusie

- ▶ Il Paese Ritrovato is een **intermediaire** woonvorm voor personen met cognitieve beperkingen weinig fysieke moeilijkheden
- ▶ Appelleert aan het dorp van vroeger en het sociale leven
- ▶ Faciliteert de autonomie van de oudere op een niveau dat het klassieke WZC ver overstijgt

- ▶ Casa Verdi is een uniek rusthuis waar ouderen met een professionele carrière in de klassieke muziek verblijven
- ▶ De missie is duidelijk en uniek.
- ▶ De oudere wordt gezien als iemand die nog heel veel mogelijkheden heeft en op zijn sterktes wordt ingezet → sterk valoriserend

Vragen - uitdagingen

- ▶ Wat kunnen we leren uit deze 2 unieke concepten?
- ▶ Wat kunnen we (mogelijks) transponeren naar 'onze' situatie (België, Vlaanderen, Brussel, ...)
- ▶ Zou het mogelijk zijn om de opnamecriteria in Vlaanderen/België zo strikt toe te passen zodat de doelgroep veel homogener wordt?
 - ▶ Is dit wenselijk?
- ▶ Zien jullie voorbeelden, mogelijkheden voor dergelijke intermediaire/transitoire woonvormen?
 - ▶ Correspondeert dergelijke aanpak niet beter aan de verwachtingen, noden van de cliënten en hun familie?
- ▶ Hoe staat het met de publiciteit die wij voeren naar de buitenwereld toe over onze realisaties?
- ▶ ...
- ▶ Volledig verslag studiereis: wvanrijckeghem@jette.brussels